

Ballabás Dániel

HAYNAU MAGYARORSZÁGI HITBIZOMÁNYA

Bár a Haynau által alapított hitbizomány sem méretében, sem jelentőségében nem emelkedett ki a többi magyarországi hitbizomány közül, két szempontból azonban mégis érdemes foglalkoznunk vele. Egyrészt már önmagában is figyelemre méltó az a tény, hogy a magyar szabadságharc leverésében és az azt követő megtorlásban kiemelkedő szerepet játszó Haynau táborszernagy éppen Magyarországon vásárolt birtokot és alapított hitbizományt. Másrészt pedig nem elhanyagolható szempont, hogy Haynau 1852-ben kelt végrendelete és a hitbizomány felállításáról 1864-ben kiadott uralkodói diploma között eltelt bő egy évtizedben a magyarországi hitbizományokra vonatkozó jogi szabályozás gyökeresen átalakult. Haynau hitbizományi alapítása pont arra az időszakra esett, amikor a régi magyar hitbizományi jog átadta helyét az osztrák mintán alapuló új jogszabályoknak.

A régi magyar hitbizományi jogot mindössze két törvénycikk képviseli a törvénytárban. Az 1687:IX.tc. lehetővé tette, hogy az ország mágnásai, szerzeményi javaikból, végrendelet útján, királyi jóváhagyás mellett hitbizományt alapítsanak. Az 1723:L.tc. annyiban módosította az előbbieket, hogy a köznemeseknek is megengedte a hitbizomány-alapítást, immáron nem csak végrendelet, hanem szerződés útján is. Erdélyi Aladár, aki a múlt századelőn vaskos könyvet szentelt a témának, túl rövidnek és semmitmondónak találta e két artikulust: „aki az 1687. évi IX. törvénycikket és az 1723. évi L. törvénycikket először olvassa, hiheti-e, hogy ezek képezik kiinduló pontját és szabályait a századokon át fejlődő családi hitbizomány intézményének?” Véleménye szerint nem annyira a *Corpus Jurist*, mint inkább „ezen intézmény történetét kitevő egyes alapításokat kell vizsgálnunk, hogy ezen egyes hitbizományok létrejöttükor megnyilvánuló szokások egybehangzása alapján állapíthassuk meg a bennük megnyilvánuló általános jogszabályt.”¹ A régi magyar hitbizományi jog tehát elsősorban az egyes alapítólevelekben visszaköszönő szokásjogon alapult – ennek részletes bemutatására azonban jelen dolgozat keretében nem vállalkozhatunk.²

Az 1848/1849-es szabadságharc leverését követően Magyarországon is be rendezkedő osztrák kormányzat az egységes összbirodalom megteremtését tűzte ki célul. Az 1852. november 29-én kibocsátott ösiségi nyílt parancs a régi jog szerint alapított, már fennálló hitbizományokat érintetlenül hagyta, az új hitbizományok alapítására nézve azonban az – 1853. május 1-jén Magyarországon is hatályba léptetett 1811. évi – osztrák polgári törvénykönyvet tette a szabályozás

---

¹ *Erdélyi Aladár*: Régi magyar családi hitbizományok története és joga (1542–1852). I. kötet. Bp., 1912. 4. és 7. (a továbbiakban: *Erdélyi*, 1912.)

² Erdélyi idézett műve mellett *Kállay István*: A családi hitbizományok Magyarországon. In: *Levél-tári Közlemények*, 1979/1. munkáját ajánljuk az olvasó figyelmébe. 21

alapjává.³ Az Ausztriai Általános Polgári Törvénykönyv tizedik fejezete, összesen 28 paragrafus foglalkozott a hitbizományi joggal. A hitbizomány fogalmának definiálása – „oly rendelkezés, mellynél fogva valamely vagyon minden jövendő, vagy legalább több nemzedékére, a család elidegeníthetetlen jószágának nyilvánítatik” – után meghatározta a lehetséges öröklési elveket, a hitbizomány felállításának, megterhelésének és megszűnésének feltételeit, valamint a haszonélvező és a várományosok jogait, kötelességeit.⁴

Az oktrojjal bevezetett osztrák polgári törvénykönyv, s benne a fent említett hitbizományi jog a maga teljességében 1861-ig volt érvényben Magyarországon. Ekkor az Országbírói Értekezlet által elkészített Ideiglenes Törvénykezési Szabályok 3. §-a úgy rendelkezett, hogy „a hitbizományi intézvény ..., a vele kapcsolatos hajdani joggal együtt, érintetlenül hagyatik”,⁵ vagyis ismét a korábbi – hiányos törvényeken és flexibilis szokásjogon alapuló – szabályozás vált irányadóvá. Az így előállt helyzetet jól érzékelteti az uralkodó 1862. október 9-én kibocsátott leirata, melynek megfogalmazása szerint a hitbizományok „fennállását biztosító tüzetes intézkedések az ideiglenes törvénykezési szabályokban nem foglaltatnak, sőt az azokrai felügyeléssel megbízott hatóságok sincsenek kijelölve; a tapasztalásból pedig bebizonyulván, hogy az 1687. évi 9-ik és az 1723. évi 50-ik törvénycikkek, általános szerkezetüknél fogva, a családi hitbizományoknál sem a hitbizomány mindenkori birtokosának, sem a várományosoknak jogait kellően nem szabályozzák és eléggé nem biztosítják”. E hiányosságokat volt hivatott pótolni a Királyi Kúriához intézett leirat, melyben az uralkodó „legfelsőbb királyi és bírói hatalmánál fogva” ideiglenes szabályozást léptetett életbe az 1853. május 1-je után alapított hitbizományokra vonatkozóan. A 69 paragrafusból álló leirat szinte szó szerint átvette és megismételte az osztrák polgári törvénykönyvben foglaltakat, újabb szabályokkal kiegészítve azokat.⁶

A teljességhez tartozik, ezért megemlítjük, hogy a kiegészítés után a polgári törvénykezés tárgyában született 1868:LIV.tc. ahhoz a megyei törvényszékhez utalta a hitbizományokat, amelynek területén annak központja feküdt, emellett felhatalmazta az igazságügy-minisztert, hogy „a törvényhozás tüzetes intézkedéséig” szabályozza a hitbizományokkal kapcsolatos viszonyokat. Az ennek alapján megszületett, 1869. április 7-én kelt miniszteri rendelet⁷ a dualizmus egész időszakára kihatóan rendezte a hitbizományok felállításával, kezelésével és felügyeletével kapcsolatos kérdéseket.

³ Tóth Lőrincz: Az ösiségi s egyéb birtokviszonyokat rendező 1852. november 29-ki legf. nyiltparancs ismertetése s magyarázata. Pest, 1853. 140.

⁴ Ausztriai Általános Polgári Törvénykönyv, az ezen törvényeket bevezető s kiskérő rendeletekkel, utasító s felvilágosító jegyzetekkel ellátva, s a magyar törvényekkel hasonlítva. Pest, 1853. (A továbbiakban: OPTK) 331-341.

⁵ Magyar Törvénytár. 1836–1868. évi törvénycikkek. Szerk.: Márkus Dezső. Bp., 1896. 283.

⁶ A leirat teljes szövegét közli: Katona Mór: A magyar családi hitbizomány. Bp., 1894. 368–383. (a továbbiakban: Katona, 1894.)

⁷ A hatályban lévő igazságügyminiszteri rendeletek rendszeres gyűjteménye. III. kötet. Szerk. Marschalkó János. Bp., 1896. 585–588.

1. A Haynau-féle hitbizomány megalapítása és örökösei

Julius Heinrich Friedrich Ludwig von Haynau 1786. október 14-én született Vilmos hessen-kasseli tartományi gróf – később választófejedelem – és Rosa Wilhelmine Dorothea Ritter számos törvénytelen gyermekének egyikeként. Az apa azonban nem tagadta meg természetes gyermekeit: Rosa Rittertől született valamennyi utódját elismerte és von Haynau néven bárói rangra emelte őket.⁸ Haynau főnemesi címe tehát hesseni eredetű volt, s mivel nem cikkelyeztette be magát Magyarországon, vagyis nem szerzett indigenátust, ezért nem számíthatjuk a magyarországi főnemesség tagjai közé. Ennek következtében a régi jog alapján, amely „az ország mágnásai” számára tartotta fenn a hitbizomány alapítását, nem is élhetett volna ezzel a lehetőséggel. A régi jogot azonban elsöpörték a történelmi események, az összbirodalmi szellemben gondolkodó bécsi kormányzat szemszögéből nézve pedig értelmét veszítette a magyar főnemesség megkülönböztetése a birodalom többi mágnásától. 1863-ig nem is adományozott új magyar főnemesi címet az uralkodó, az arra érdemesnek talált személyek egységesen osztrák főnemesi címet kaphattak. Az 1853. május 1-jén Magyarországon is életbe léptetett osztrák polgári törvénykönyv természetesen nem említ csak a magyarországi főnemesség számára rezervált jogokat, sőt még csak azt sem köti ki, hogy a hitbizomány alapítójának feltétlenül nemesnek kell lennie.

Jogi szempontból nem volt tehát akadály, hogy Haynau 1852. június 7-én kelt végrendeletével hitbizományt alapítson „a Magyarország Szatmár megyéjébe kebelezt Kis-Géczi és Kis-Szekeresi uradalmaiból”. Alapítványának kiemelt célja volt „a Haynau családi név fénye fenntartása és ... hogy utódainak folytonos ösztönt adjon követésére, és az osztrák birodalom közjára előmozdítására”. A Haynau név fennmaradását szolgálta az a kívánság is, hogy a nemzetség fiágának esetleges kihaltja után a leányági örökösök „mindenkori a báró Haynau nevet vegyék föl, és ezt a hitbizomány egyébkénti elvesztése terhe alatt viselni köteleztessenek”.⁹ Maga Haynau 1853 márciusában elhunyt,¹⁰ végrendeletének végrehajtása, a hitbizomány tényleges felállítása azonban még csaknem egy teljes évtizedet igénybe vett.

Az alapítás menetéről, az ilyenkor szokásos eljárásról a hitbizomány alapítólevele ad tájékoztatást. Eszerint az uralkodó 1855. április 19-én adta elvi beleegyezését az elhunyt által körvonalazott és alapítani rendelt hitbizomány felállításához. Feltételül szabta azonban – többek között –, hogy a mindenkori haszonélvezőnek meg kell szereznie a birodalmi állampolgárságot és ténylegesen is a birodalom területén kell élnie. Ezután az illetékes Szatmár megyei törvényszék közreműködésével leltárt készítettek a hitbizományi vagyronról, majd az uralkodó kívánságának megfelelően kijavított alapítólevelet ismét felterjesztették végleges helybenhagyás végett, melyre 1861. december 29-én került sor. Megjegy-

⁸ *Hermann Róbert*: Haynau tábornagy. In: *Múlt és jövő*, 1999/2. 90. (a továbbiakban: *Hermann*, 1999.)

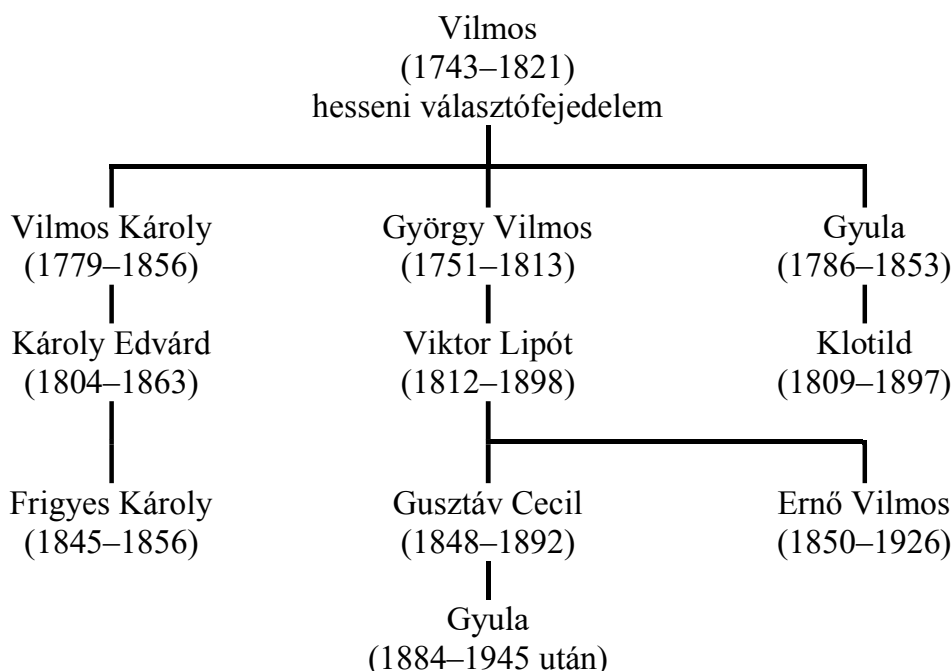
⁹ Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) A 57. Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri regii LXVII. 863–864. és 866–867.

¹⁰ *Hermann*, 1999. 103.

zendő, hogy a jóváhagyott szövegben már nem szerepel Haynau azon különös kívánsága, miszerint „*minden hitbizományi örökös a magyar nyelvet sajátjává tegye*”. A hitbizomány megalapításáról szóló diplomát 1864. február 7-én bocsátotta ki a Magyar Királyi Udvari Kancellária.¹¹

Az örökösödési rend tekintetében Haynau úgy rendelkezett, hogy az utolsó haszonélvezőhöz „mindenkor a fok szerint legközelebb, két egyenlő rokon közül pedig a korosabb örökösödjék a hitbizomány birtokában”¹² – vagyis az ún. majorátusi modell alapján kövessék egymást az örökösök. A végakarát szerint a hitbizomány első birtokosa az örökhagyó leánya, Haynau Klotild (1809–1897) volt, aki – bár az osztrák polgári törvénykönyv szerint „a leánymaradéknak rendszerint nincs igénye a hitbizományokra”¹³ – életfogytiglani haszonélvezetet kapott a birtok felett és csak az ő halála után lépett életbe a rendes öröklési rend. Haynau pontosan meghatározta végrendeletében, hogy ki kövesse majd elsőként leányát a hitbizomány birtokában. A szóba jöhető rokon férfiak közül a következők voltak életben 1852 nyarán: Haynau legidősebb bátyja, Vilmos Károly (1779–1856), annak fia, Károly Edvárd (1804–1863) és unokája, Frigyes Károly (1845–1856), továbbá Haynau egy másik testvérének Viktor Lipót nevű fia (1812–1898), valamint Gusztáv Cecil (1848–1892) és Ernő Vilmos (1850–1926) nevű unokája.

A Haynau nemzetség egyszerűsített családfája¹⁴

¹¹ MOL A 57. Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri regii LXVII. 867–868. és 873.

¹² MOL A 57. Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri regii LXVII. 866.

¹³ OPTK 332.

¹⁴ *Gudenus János József: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. I. kötet. Bp., 1990. 528–529. és <http://genealogy.euweb.cz/> (2009. aug. 10.)*

Haynau rendelkezése szerint leánya „életfogytiglani korlátlan és háborítlan” haszonélvezetének fenntartása mellett az első kijelölt örökös Frigyes Károly, illetve annak törvényes házasságából származó fiági utódai. Ha ilyenek nem lennének, akkor a hitbizomány haszonélvezete Gusztáv Cecil, majd Ernő Vilmos törvényes fiági leszármazottaira száll. Amennyiben a nemzetség fiága teljesen kihalna, akkor Haynau egyik nővérének leszármazottaira, a báró Hanstein nemzetség fiágára száll a haszonélvezeti jog, amennyiben – mint fentebb említettük – felveszik és viselik a báró Haynau nevet.¹⁵

Haynau Klotild – ahogy az Országos Hírlap tájékoztatója róla: „a rettenetes Haynaunak egyik lánya” – idős hölgyként, csaknem kilencven évesen hunyt el 1897 novemberében¹⁶ – az apja által alapított hitbizományt tehát több mint harminc esztendőig bírta. Ezalatt az idő alatt a halál rendet vágott a rokonság sorai-ban is. Az öröklésre elsősorban kijelölt Frigyes Károly még a hitbizomány tényleges felállítása előtt, kisfiúként, utódok nélkül meghalt – ezt már az 1861-ben véglegesen jóváhagyott alapítólevél is megállapította –, ugyanakkor az öröklési rendben második helyen szereplő Gusztáv Cecil sem élte meg az 1897. évet. Haynau Klotild szokásosnál hosszabb, illetve a várományosok túlságosan is rövid élete végül azt eredményezte, hogy a hitbizományt csak Gusztáv Cecil fia, Haynau Gyula vehette át, akit még 1945-ben is ott találunk az utolsó nagybirtokosok között.¹⁷

Haynau hitbizománya az első volt Magyarországon, amelyet az új hitbizományi jog szerint alapítottak.¹⁸ Alapítólevele összességében igen szűkszavú, szinte csak a fent vázolt öröklési rendre korlátozódik. Erdélyi Aladár megállapítása szerint „a hitbizomány-intézménynek lényegét már mint felesleget ezen alapítólevél nem is érinti, sem a felosztásról, sem az elidegenítésről, sem annak megterheléséről, illetőleg ezektől eltiltásról meg sem emlékeznek. Feleslegesnek tartja, mert a hitbizomány az érvényben lévő osztrák polgári törvénykönyvben nemcsak mint jogi fogalom van meghatározva, hanem egyuttal pontosan megvannak állapítva annak tartalmát képező szabályok, különösen az örökösödést, a birtokost és várományosokat illetőleg.”¹⁹

2. A Haynau-birtok

Haynau Klotild – mint a végrendelet végrehajtója – „boldog emlékü” emberként említi édesapját a hitbizomány alapítólevelében,²⁰ s utalnak rá nyomok, hogy maga Haynau sem volt teljesen tisztában magyarországi megítélésével; egyszer – állítólag – meg is kérdezte egy osztrák kormánytisztviselőtől: „Nemde, a magyarok szeretnek engemet?”²¹ Szatmárban azonban biztosan nem emlékez-

¹⁵ MOL A 57. Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri regii LXVII. 864–866.

¹⁶ Országos Hírlap, 1897. november 27. 6.

¹⁷ Beszélő számok XIII. Szerk. *Zentay Dezső*. Bp., 1945. 88. (a továbbiakban: *Zentay*, 1945.)

¹⁸ *Katona*, 1894. 365.

¹⁹ *Erdélyi*, 1912. I. 147.

²⁰ MOL A 57. Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri regii LXVII. 863.

²¹ *Hermann*, 1999. 105.

tek rá jó szívvel. Amikor a szabadságharc eseményei után jó fél évszázaddal megírták a vármegye monográfiáját, nem felejtették el megemlíteni, hogy „e vármegyének még azt a szégyent is meg kellett érnie, hogy a vérszomjas Haynau itt vásárolt birtokot és arra hitbizományt is nyert és itt lakott a kiscécsi emeletes házában.”²²

A Pesti Napló 1851. június 30-án közölt tudósítása szerint „Báró Haynau tábornaszernagy úr őexcellenciája Szatmár megyében a Majláth-féle jószágot vásárolta meg, és közelebről 20 db anyakocát, 200 ökröt és egyéb gazdasági készüléket szállított birtokára.”²³ Magát a birtokot abból a 400 ezer forintból vette, amelyet szolgálatai jutalmául kapott az uralkodótól.²⁴ A helyi néphagyomány azonban úgy tartotta számon, hogy Haynau „ezt a nagybirtokot vérdíjba kapta Majláth országbírótól, akinek megkegyelmezett.”²⁵ Majláth nevű országbíró kettő is élt a XIX. században: idősebb Majláth György még a reformkorban, 1839 és 1848 között viselte ezt a méltóságot, míg fia, szintén György, 1867 és 1883 között.²⁶ Mások Majláth Antal grófot említették a birtok gazdjaként,²⁷ aki viszont nem volt országbíró. Így három személy is szóba jöhet, ugyanakkor egyikük sem kompromittálta magát olyan mértékben a magyar szabadságharc ügye mellett, hogy emiatt az életéért kellett volna aggódnia;²⁸ a vérdíjjal kapcsolatos történeteket tehát minden bizonnyal az igen gazdag helyi Haynau-legendárium részeként kell kezelnünk.

A Haynau-féle hitbizomány mérete ²⁹

Év	Kat. hold
1895	< 3.948
1911	3.449
1925	3.116
1935	2.147

²² Szatmár vármegye monográfiája. Szerk. *Borovszky Samu*. Bp., é. n. 522.

²³ Pesti Napló, 1851. június 30. [3.]

²⁴ „Haynau nagyságos úr”. Rapcsányi László dokumentumműsora. Elhangzott a Kossuth adón 1975. január 13-án. In: Szabolcs-Szatmári Szemle, 1976. 102.

²⁵ *Molnár József*: A szatmári Haynau-hagyomány. In: *Honismeret*, 1975/1–2. 78. (a továbbiakban: *Molnár*, 1975.); A véreskezű Haynau. In: *Mondák és visszaemlékezések a szabadságharcról*. Szerk. *Dömötör Ákos*. Bp., 1998. 87.; *Szendró Iván*: A vérbíró. In: *Valóság*, 1980/3. 83.

²⁶ *Markó László*: A magyar állam főméltóságai Szent Istvántól napjainkig. Bp., 2000. 270–271. (a továbbiakban: *Markó*, 2000.)

²⁷ *Molnár*, 1975. 80.

²⁸ *Markó*, 2000. 270–271.; Az 1848–1849. évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja. Szerk. *Pálmány Béla*. Bp., 2002. 1072. és 1033–1035.

²⁹ A Magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Második kötet. Gazdacímtár. Bp., 1897. (a továbbiakban: *Gazdacímtár 1897.*) 388–391. és 582.; Magyarországi gazdacímtár. Szerk. *Rubinek Gyula*. [Budapest, 1911.] 660., 662–663. és 667.; Magyarország földbirtokosai és földbérlői (*Gazdacímtár*). A 100 kat. holdas és ennél nagyobb földbirtokok és földbérlétek 1925. év eleji adatai alapján. Bp., 1925. 320–321. és 323–326.; Magyarország földbirtokosai és földbérlői (*Gazdacímtár*). A 100 kat. holdas és ennél nagyobb földbirtokok és földbérlétek az 1935. évi adatok alapján. Bp., 1937. 432. (a továbbiakban: *Gazdacímtár 1937.*)

A hitbizomány méretéről a gazdacímtárak adnak tájékoztatást, ezek azonban sajnos csak az 1890-es évektől kezdve állnak rendelkezésünkre, emellett nem teljesen egyforma elvek alapján szerkesztették őket. Az 1895-ös összeírás³⁰ a 100 kataszteri holdat meghaladó, gazdaságilag együtt kezelt birtokokat tartalmazza. Több tulajdonos esetén tehát nem mutatható ki az egyesekre eső tényleges birtokhányad. Az 1895. évnél feltüntetett 3948 kataszteri holdból Gacsály községben Frank Józseffel és Madarasy Sándorral, Nagypaládon pedig Nóra Lipót bérlővel osztozott a Haynau-hitbizomány összesen 641 kataszteri hold birtokon;³¹ nem tudjuk azonban, hogy ebből mennyi volt ténylegesen a Haynauk tulajdonában. A későbbi kiadások rendezőelve már nem a gazdaság, hanem a tulajdon. Megjegyzendő azonban, hogy a 100 kataszteri holdas minimális birtoknagyságot minden kiadás másképpen értelmezi. Míg 1895-ben csak az ennél ténylegesen nagyobb gazdaságok kerültek feltüntetésre, 1911-ben az egy községben legalább 100 kataszteri hold földtulajdon volt a kritérium, 1925-ben már az ennél kisebb birtokok is feltüntetésre kerültek, amennyiben a tulajdonosnak összesen legalább 500 kataszteri holdja volt, 1935-ben pedig az összeírás kiterjedt azokra is, akiknek földtulajdona csak több községben érte el az összesen 100 kataszteri holdat.

A vázolt torzító körülményeket bekalkulálva is szembetűnő, hogy az 1895 és 1935 között eltelt negyven esztendőben a Haynau-birtok területének több mint egyharmadát elveszítette. Ha a fentiek alapján feltételezzük, hogy az 1895-ben kimutatott birtoknagyságnál néhány száz kataszteri holddal kevesebb volt ténylegesen a Haynauk birtokában, akkor a hitbizomány területének számottevő csökkenése az első világháború utáni időszakban következett be. Ez a jelenség beleilleszkedik a nagybirtokokkal és a hitbizományokkal kapcsolatos általános tendenciákba,³² azt azonban, hogy a Haynau-féle hitbizomány esetében mekkora szerepe volt ebben a földreformnak, a vagyonszármazásnak, a trianoni országcsontításnak³³ vagy más körülményeknek, pillanatnyilag nem tudjuk megmondani. Mindenesetre az 1935-ben kimutatott 2147 kataszteri hold még így is tekintélyes birtokméret volt: báró Haynau Gyula hitbizományos ezzel az ország 435. legnagyobb földtulajdonosa volt.³⁴ Ugyanakkor birtokot tüntetett fel a Beszélő Számok címet viselő füzet, amikor 1945-ben számba vette Magyarország utolsó nagybirtokosait.³⁵ A hitbizomány tehát, ha egyre csökkenő területtel is, de egészen a földosztásig a Haynauk kezében maradt.

³⁰ Az összeírást 1895 őszén hajtották végre, de a gazdacímtárat csak 1897-ben adták ki.

³¹ Gazdacímtár 1897. 388–389. és 382–383.

³² *Eddie M. Scott – Hutterer Ingrid – Székely Iván: Fél évszázad birtokviszonyai. Változások a trianoni Magyarország területén, 1893–1935.* In: *Történelmi Szemle*, 1990. 328.; *Nagy József: Hitbizományok Magyarországon a 20. században.* In: *A tudós tanár. Tanulmánykötet a 60 éves Gebei Sándor professzor tiszteletére.* Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Nova Series. Tom XXXIV. Sectio Historiae. Szerk.: *Besze Tibor – Miskei Antal.* Eger, 2007.

³³ A hitbizomány magjának tekinthető Kisgéc és Nagyszekeres Trianon után határ menti település lett.

³⁴ Gazdacímtár 1937. 432.

³⁵ *Zentay*, 1945. 88.